

Pitanje kako da se to ostvari riješilo se samo po sebi. Samim tim što dobri odnosi s Bernom nikada nisu bili prekinuti osjetio sam potpuno jasno i snažno privlačnost svoga, u stvari, rodnog mjesta. Od tada ponovno živim ovdje, a imam samo jednu želju: da postanem građanin ovoga grada.

Bern, 7. januara 1940.

Paul Klee

SEVERINI, BIVŠI FUTURISTA, GOVORI O PARIŠKOM »BIJENALU MLADIH« 1959.

Severini G. (rođ. 1883), najprije je u mladosti verista, zatim pristaje uz futuriste, potpisuje njihov manifest. U Parizu se priklanja sezanstima i konačno je pobornik talijanske tradicije. Publicirao je knjigu »Du cubisme au classicisme« (Paris). Vrlo je značajno njegovo djelo »Raggionamenti sulle arti figurative« (Milano 1934). Nakon posjeta pariškom »Bijenalu mladih« 1959. zamoljen je da kaže svoje mišljenje o toj priredbi. Njegovo mišljenje je sadržaj niže prevedenog pisma, koje je uprava Bijenala publicirala u svojem biltenu »Perspective«. Kako je to pismo vrlo karakteristično u općoj velikoj diskusiji o problematici savremenog stanja u slikarstvu, prenosi ga redakcija našeg Bulletina kao interesantan dokumenat. R.

Ne bih mogao bolje iskoristiti božićne praznike nego da Vam pišem, kao što sam Vam obećao odlazeći s Vašeg »Bijenala mladih«, čija su me djela, a još više govori o njima, ostavili perpleksnim. Izreći svoje mišljenje nakon izlaska s izložbe, i to izraziti ozbiljno, za mene, slikara od god. 1910, vrlo je teško. Kako vidite, pustio sam da prođe dosta vremena, ali se moja perpleksnost nije mnogo izmijenila.

Još uvijek se pitam: što hoće svi ti mladi slikari? Koji je cilj što ga oni nastoje dostići? Interestantno je konstatirati da oni u velikoj većini nastoje dostignuti jedno te isto. I nesumnjivo je da gotovo svi postupaju na isti način, služeći se istim »procédéom«. (Ne upotrebljujem riječi tehnika ili métier.) Već zbog toga je rezultat izvjesna monotonija, dosta analogna onoj koja je postojala na izložbama godine 1910. ili 1912. u Salonu des Artistes Français... A mi, tada mladi, ismijavali smo mnogo tu monotoniju kao i onaj očiti manjak ličnosti, koji se vide i na Vašoj izložbi. I, evo, danas su uloge izmijenjene – mi stari gledamo istu činjenicu: monotoniju, manjak ličnosti kod Vaših mladih slikara. Ali

meni nije do ismijavanja. Daleko od toga. Ta tužna konstatacija postavlja sasvim druge probleme rješenje kojih je vrlo teško, a nerješavanje tih problema je za umjetnost, i ne samo za umjetnost, naročito presudno.

Ono što mi se čini posebno teško je to što se silom izvlači sni-sao pojedinih riječi i pojmova, kojima smo se mi služili u svoje vrijeme, tako da se uopće ne možemo razumjeti. Na primjer, riječi kao što su: kreacija, umjetnost, slika, narav, sloboda, kompozicija... sve su to riječi, kao i mnogo drugih, kojima današnja generacija daje smisao često proizvoljan, u svakom slučaju drugačiji nego što im ga mi dajemo.

Tako bi o pojmu »sloboda« bilo mnogo da se kaže, ali ograničimo se samo na to da utvrdimo da nije ni tačno ni istinito hvalliti današnju generaciju da je ona, što se tiče pikturalne kreacije, tek sada osvojila slobodu, jer:

1. istinitu slobodu je utvrđivala i prakticirala naša generacija;
2. današnja sloboda je kriva interpretacija istinite slobode.

Takva kriva interpretacija u današnjoj generaciji upravo je jednaka Ivanovim mislima o slobodi u mentalitetu Šmerdjakova. I ne treba se čuditi da se dospjelo do »Informela« (L'art abstrait). Naprotiv, čudno je što čovjek kulturni, inteligentan i stvaralac u svojoj vlastitoj aktivnosti, kao što je Malraux, može nama govoriti da »nikakvi vladajući utjecaj ne postoji« u sadanjem stanju »Informela«.

S takvim se tvrdnjama, uza sve moje poštovanje prema Malrauxu, ne mogu složiti. Postoji stvarno utjecaj koji traje bez prestanka a taj se sastoji, koliko mogu procijeniti, u anglosaksonskom konformizmu, a iz tog konformizma proizašlo je u većini američko slikarstvo. Svesilna propaganda koja se širi svijetom preko različitih organizacija, kao što je »UNESCO«, izmijenila je lice stvari. Nepotrebno je tu činjenicu prekrivati. Odatle monotonija i uniformnost ovog Bijenala mladih. Monotoniju, uniformnost i neprisutnost ličnosti i istovetno značenje po čitavom svijetu proizvode stotine i stotine pozivnica na izložbe.

Nedavna izložba američkog slikarstva u Parizu (siječanj 1959) otkrila nam je da se sva tadanja »publicité« oko te izložbe nije vršila za sve slikare od vrijednosti, već da su se tom reklamom koristili samo pojedinci, i to najviše i na prvom mjestu Pollock.

Vi znate isto tako dobro kao i ja da postoje američki slikari autentičnih vrednota, ali od njih nije na toj izložbi nitko sudjelovao, osim Gorkog, koji je svakako u toj manifestaciji bio i najinteresantniji. Evidentno je da su ti vrijedni slikari isključeni zbog toga što bi oni jedan više a drugi manje dokumentirali svoju

srodnost s pariškom školom. Dok su, naprotiv, svi izlagači na toj izložbi, kao što su Rothko, Barnett Newman i Jack Tworkow, uvjereni da polazeći od *ništice*, niječući uopće stvarni svijet i sve ono što je učinjeno kao poetska ekspresija toga svijeta, mogu ostvariti neku apsolutno originalnu umjetnost, oni su, nažalost, u svojim eksponatima dotukli svaku umjetnost. Bez sumnje, svi su oni iskreni i ozbiljni kao što je to bio i Smerdjakov koji je smatrao da ima pravo ubiti vlastitog oca kad Boga nema, a za naše mlade slikare, od časa kad se više ne priznaje postojeći svijet, sve je dozvoljeno, šta više, dozvoljeno je namazati čitav panneau jednim uniformnim tonom i izložiti to kao sliku, kao što je učinio Yves Klein u francuskoj sekciji Bijenala mladih. Taj je mladi slikar iz Nice. Draže bi mi bilo da je iz Chicaga ili New-Yorka, jer bi bilo razumljivije i snošljivije da je to učinio neki mladi Amerikanac, ali da je to učinio mladi Francuz nije mi shvatljivo ni oprostivo.

To dokazuje utjecaj što ga vrši anglosaksonski konformizam čak i u samom Parizu. Ujedno to jasno demonstrira koliko je danas, prema izvjesnim američkim kritičarima s kojima se slažu i francuski kritičari, utjecajna i nadmoćna njujorška škola nasuprot pariškoj koja bi, prema tim istim kritičarima, završila svoje postojanje. Svakako bi takvi kritičari imali, provizorno, pravo. Prije to nisam mogao vjerovati, ali poslije »Bijenala mladih« moram tim kritičarima, što se tiče te priredbe, svakako priznati da imaju pravo!

Preveo Lj. B.